

Rektor

Rikard Skårfors
FD, Utbildningsledare
Rektors kansli, Ledningssekretariatet

Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet)

Yttrande över betänkandet En ny rymdlag (SOU 2021:91)

Stockholms universitet har av Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) anmodats att inkomma med synpunkter på betänkandet *En ny rymdlag* (SOU 2021:91). Universitetet har följande att anföra.

Generella synpunkter

Stockholms universitet ställer sig positivt till att rymdlagen moderniseras, och uppskattar särskilt lagförslagets skrivningar avseende miljökonsekvenser och rymdskrot. Viktigt i förslaget till ny rymdlag är att statliga och privata aktörer ska behandlas lika och att universitetet därmed också behöver söka tillstånd för att bedriva rymdverksamhet. Universitetet menar att några skrivningar avseende definitioner, tillståndsgivning, ansvar och försäkringar samt förväntade kostnader kunde förtydligas eller utvecklas. Detta diskuteras mer ingående i det följande.

Specifika synpunkter

Tillämpningsområde för den nya lagen och tillstånd för rymdverksamhet

Det kan noteras att det liksom tidigare inte definieras som rymdverksamhet att motta signaler från rymden. Användningen av rymddata – och den är stor inom flera vetenskapsgrenar – påverkas alltså inte av lagförslaget. Nytt är däremot att sondraketer ämnade att nå en höjd över 100 km räknas som rymdverksamhet (avsnitt 6.5.1, ss. 126f.). Det kan också noteras att ett och samma rymdprojekt kan innefatta flera separata tillstånd enligt punkterna 1–5 i den föreslagna definitionen (avsnitt 1.1, s. 40). I definitionen av rymdföremål kan man se en implicit definition av var rymden börjar (på 100 km höjd). Men utredningen poängterar (avsnitt 6.5.3, s. 135) att så inte är fallet. Rymdlagen innebär därmed inte att Sverige antar en definition av ”rymden” – något som skulle kunna få folkrättsliga konsekvenser.

Stockholms universitet reagerar på två detaljer i de föreslagna definitionerna. Det första är att även delar av nyttolast skulle räknas som rymdföremål (avsnitt 1.1, s. 40). Om det betyder att man skulle behöva ett separat tillstånd för att exempelvis bidra med ett instrument till en satellit skulle det innebära en stor förändring. Många forskare är inblandade i rymdinstrumenteringsprojekt. Av kapitel 6 framgår emellertid att detta inte är avsikten; man

ska förstå det som att delar som kopplas loss från exempelvis en satellit ska räknas som separata rymdföremål och kräva separata tillstånd – men inte ett forskningsinstrument som är integrerad del av nyttolasten (avsnitt 6.5.1, 130). Syftet med skrivningen är att säkerställa att även delar som lossnar från en raket och orsakar skada ska anses vara rymdföremål när det kommer till ansvarsfrågor. Detta bör enligt universitetet förtydligas i förslaget till lagtext.

Universitetet noterar också att ”manövrering eller annan påverkan av rymdföremål” (avsnitt 1.1, s. 40) ska räknas som rymdverksamhet. Detta kunde tänkas innefatta exempelvis forskare som kontrollerar sitt instrument ombord på en satellit, eller en forskare som för en begränsad tid ges möjlighet att använda en satellit och därvid exempelvis bestämma dess attityd, dvs. observationsriktning – om än via en kedja av operatörer och tekniska system. Återigen framgår det av betänkandet – men inte helt tydligt – att det torde vara banändringar som åsyftas (avsnitt 7.3.3, ss. 166f.). Även dessa skrivningar bör förtydligas.

Det kan noteras att definitionen av verksamhetsutövare tycks vara öppen. I praktiken involverar rymdprojekt för det mesta många aktörer och de får antas ena sig om vem som ska räknas som verksamhetsutövare och därmed vara den som söker tillstånd och blir ansvarig.

Vad gäller deltagande i internationella samarbeten framgår av betänkandet att svenskt tillstånd inte ska krävas för deltagande inom ramen för en internationell mellanstatlig organisation – med sådan avses främst den europeiska rymdflygstyrelsen ESA som diskuteras i detalj (avsnitt 7.5, ss. 210ff.). Samma sak skulle gälla EU i det fall rymdverksamhet skulle startas i dess regi. Övriga möjligheter diskuteras inte i detalj vilket lämnar en viss oro för att ESA och EU skulle vara undantagen som bekräftar regeln att tillstånd krävs för andra internationella samarbeten (t.ex. med amerikanska NASA). Universitetets tolkning av förslaget är dock att det inte skulle krävas, såvida inte det svenska deltagandet involverar ett separat frisvävande rymdföremål. Även här skulle ett förtydligande vara värdefullt.

Utredningen föreslår att Rymdstyrelsen ska utfärda tillstånd i samråd med Försvarsmakten, Säkerhetspolisen och Inspektionen för strategiska produkter (avsnitt 7.3.5, ss. 174ff.). Lagförslaget låter regeringen ta beslut om att undanta vissa aktörer från tillståndskravet – det står klart att detta avser Försvarsmakten. Lagen innebär att forskningsprojekt inom rymdverksamhet måste genomgå en politisk prövning för att få genomföras, vilket innebär en begränsning av forskningens frihet. Man måste dock ha i åtanke att all rymdteknik och alla rymdsystem alltid anses ha så kallad dubbel användning – det vill säga både civil och militär.

Skadestånd och försäkring

Enligt den internationella Ansvarskonventionen ligger ansvaret för skada orsakad av rymdverksamhet på stater (avsnitt 4.2.2, s. 85). En stat vill i sin tur förstås föra ansvaret vidare till den faktiska aktör som drivit och ägt verksamheten. Förslaget till ny rymdlag reglerar detta genom att explicit säga att verksamhetsutövaren är strikt ansvarig för skada orsakad på jorden (avsnitt 10.3.4, s. 279). För att få tillstånd ska verksamhetsutövare åläggas att ha en

ansvarsförsäkring på 600 miljoner kronor (avsnitt 10.4, s. 296). Beloppet kan förhandlas ned och det gäller inte för verksamhetsutövare som är anslutna till det statliga försäkringssystemet. Det senare motsäger i någon mening den initiala ambitionen att inte göra skillnad på olika aktörer när det gäller tillståndskrav. Detta bör, om möjligt, förtydligas.

Kostnader

Vad gäller kostnader anser utredningen (kapitel 16, ss. 371 ff.) att den förväntade ökningen av tillståndsärenden i och med den nya lagen inte blir särskilt stor på kort sikt och att Rymdstyrelsen och samrådande myndigheter därmed bör klara av den med nuvarande resurser. Förhoppningen är att detta också ska underlättas av att reglerna och rutinerna blir tydligare. Dock innebär det en ökad kostnad för den som enligt den nya lagen måste söka tillstånd, eller bara utreda om tillstånd behövs.

Däremot kräver den utökade tillsynsverksamheten – med uppföljningar, inspektioner och liknande – mer resurser. Meningen är att den ska vara självfinansierad och därmed avgiftsbelagd (avsnitt 9.3.7, ss. 241f.). Här identifierar utredningen ett problem i och med att kostnaden skulle kunna avskräcka universitet och högskolor. Det antyds (s. 242) att differentierade avgifter som gör skillnad på kommersiella och icke-kommersiella aktörer skulle kunna mildra sådana effekter. Stockholms universitet anser det vara av stor vikt att kostnadsökningar för universitet och högskolor begränsas och gärna kompenseras för i sin helhet så att viktig rymdforskning fortsatt kan genomföras.

Detta beslut är fattat av rektor, professor Astrid Söderbergh Widding, i närvaro av prorektor, professor Clas Hättestrand, och universitetsdirektör Åsa Borin. Studeranderepresentanter har informerats och haft tillfälle att yttra sig. Övrig närvarande har varit Anna Riddarström, Ledningssekretariatet (protokollförare). Yttrandet har beretts vid Institutet för solfysik, Fysikum. Föredragande i ärendet har varit utbildningsledare Rikard Skårfors, Ledningssekretariatet.